Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 13ης Ιουνίου 2013*

«Αίτηση αναιρέσεως — Κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα — Ενισχύσεις υπέρ του ξενοδοχειακού κλάδου στη Σαρδηνία — Νέες ενισχύσεις — Τροποποίηση υφισταμένου καθεστώτος ενισχύσεων — Διορθωτική απόφαση — Δυνατότητα εκδόσεως τέτοιας αποφάσεως — Κανονισμός (ΕΚ) 659/1999 — Άρθρα 4, παράγραφος 5, 7, παράγραφος 6, 10, παράγραφος 1, 13, παράγραφος 2, 16 και 20, παράγραφος 1 — Αποτέλεσμα της ενισχύσεως συνιστάμενο στην παροχή κινήτρου — Προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-630/11 P έως C-633/11 P,

με αντικείμενο αιτήσεις αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασκήθηκαν στις 21 Νοεμβρίου 2011 (C-630/11 P) και στις 30 Νοεμβρίου 2011 (C-631/11 P έως C-633/11 P),

HGA srl, με έδρα το Golfo Aranci (Ιταλία),

Gimar srl, με έδρα το Sassari (Ιταλία),

Coghene Costruzioni srl, με έδρα το Alghero (Ιταλία),

Camping Pini e Mare di Cogoni Franco & C. Sas, με έδρα το Quartu Sant'Elena (Ιταλία),

Immobiliare 92 srl, με έδρα την Arzachena (Ιταλία),

Gardena srl, με έδρα τη Santa Teresa di Gallura (Ιταλία),

Hotel Stella 2000 srl, με έδρα την Olbia (Ιταλία),

Vadis srl, με έδρα τη Valledoria (Ιταλία),

Macpep srl, με έδρα το Sorso (Ιταλία),

San Marco srl, με έδρα το Alghero,

Due lune SpA, με έδρα το Μιλάνο (Ιταλία),

Hotel Mistral di Bruno Madeddu & C. Sas, με έδρα το Alghero,

L'Esagono di Mario Azara & C. Snc, με έδρα το San Teodoro (Ιταλία),

Le Buganville srl, πρώην Le Buganville di Cogoni Giuseppe & C. Snc, με έδρα το Villasimius (Ιταλία),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

Le Dune srl, πρώην Le Dune di Stefanelli Vincenzo & C. Snc, με έδρα το Arbus (Ιταλία) (C-630/11 P),

εκπροσωπούμενες από τους G. Dore, F. Ciulli και A. Vinci, avvocati,

Regione autonoma della Sardegna, εκπροσωπούμενη από τους A. Fantozzi και G. Mameli, avvocati (C-631/11 P),

Timsas srl, με έδρα το Arezzo (Ιταλία), εκπροσωπούμενη από τους D. Dodaro και S. Pinna, avvocati (C-632/11 P),

Grand Hotel Abi d'Oru SpA, με έδρα την Olbia, εκπροσωπούμενη από τους D. Dodaro και R. Masuri, avvocati (C-633/11 P),

αναιρεσείουσες,

όπου ο έτερος διάδικος είναι:

η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, εκπροσωπούμενη από τους D. Grespan, C. Urraca Caviedes και G. Conte, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, Γ. Αρέστη, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (εισηγητή) και J. L. da Cruz Vilaça, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: A. Impellizzeri, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 28ης Φεβρουαρίου 2013,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 21ης Μαρτίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με τις αιτήσεις αναιρέσεως, οι HGA Srl, Gimar srl, Coghene Costruzioni srl, Camping Pini e Mare di Cogoni Franco & C. Sas, Immobiliare 92 srl, Gardena srl, Hotel Stella 2000 srl, Vadis srl, Macpep srl, San Marco srl, Due lune SpA, Hotel Mistral di Bruno Madeddu & C. Sas, L'Esagono di Mario Azara & C. Snc, Le Buganville srl, Le Dune srl (στο εξής, από κοινού: HGA), η Regione autonoma della Sardegna, η Timsas srl (στο εξής: Timsas) και η Grand Hotel Abi d'Oru SpA (στο εξής: Grand Hotel Abi d'Oru) ζητούν την αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 20ής Σεπτεμβρίου 2011, T-394/08, T-408/08, T-453/08 και T-454/08, Regione autonoma della Sardegna κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-6255, στο εξής: αναιρεσιβαλλομένη απόφαση), με την οποία το δικαστήριο αυτό απέρριψε τις προσφυγές τους με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως 2008/854/ΕΚ της Επιτροπής, της 2ας Ιουλίου 2008, σχετικά με το καθεστώς ενισχύσεων «Περιφερειακός νόμος 9/1998 – καταχρηστική χορήγηση της ενίσχυσης N 272/98» C 1/04 (πρώην NN 158/03 και CP 15/03) (ΕΕ L 302, σ. 9), κηρύσσουσας ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά τις

ενισχύσεις που χορήγησε παρανόμως η Regione autonoma della Sardegna υπέρ αρχικών επενδύσεων στον ξενοδοχειακό κλάδο στη Σαρδηνία και διατάσσουσας την ανάκτηση των ενισχύσεων αυτών εις χείρας των ληπτών τους (στο εξής: επίδικη απόφαση).

Το νομικό πλαίσιο

Ο κανονισμός (ΕΚ) 659/1999

2 Κατά το άρθρο 1, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου [108 ΣΛΕΕ] (ΕΕ L 83, σ. 1), ως «νέα ενίσχυση» νοείται «κάθε ενίσχυση, δηλαδή τα καθεστώτα ενισχύσεων και οι ατομικές ενισχύσεις οι οποίες δεν αποτελούν υφιστάμενη ενίσχυση, καθώς και οι μεταβολές υφιστάμενων ενισχύσεων».

3 Κατά το άρθρο 1, στοιχείο ζ', του κανονισμού αυτού, ως «κατάχρηση ενίσχυσης» νοείται «ενίσχυση η οποία χρησιμοποιείται από τον δικαιούχο κατά παράβαση [της εγκριτικής] απόφασης».

4 Στο κεφάλαιο ΙΙ του εν λόγω κανονισμού, που φέρει τον τίτλο «Διαδικασία σχετικά με τις κοινοποιούμενες ενισχύσεις», περιλαμβάνεται το άρθρο 4, παράγραφος 5, το οποίο προβλέπει τα εξής:

«Οι αποφάσεις που αναφέρονται στις παραγράφους 2, 3 και 4 [οι οποίες εκδίδονται μετά την προκαταρκτική εξέταση του κοινοποιηθέντος μέτρου] πρέπει να λαμβάνονται εντός δύο μηνών. Η προθεσμία αυτή αρχίζει την επομένη της ημέρας παραλαβής της πλήρους κοινοποίησης. [...]»

5 Το άρθρο 7, που φέρει τον τίτλο «Αποφάσεις της Επιτροπής να περατώσει την επίσημη διαδικασία έρευνας» και περιλαμβάνεται στο ίδιο κεφάλαιο ΙΙ, διευκρινίζει στην παράγραφο 6 ότι η Επιτροπή «προσπαθεί κατά το δυνατόν να λάβει απόφαση εντός προθεσμίας 18 μηνών από την έναρξη της διαδικασίας».

6 Στο κεφάλαιο ΙΙΙ του κανονισμού 659/1999, που φέρει τον τίτλο «Διαδικασία σχετικά με τις παράνομες ενισχύσεις», το άρθρο 10 προβλέπει, στην παράγραφο 1, ότι, εφόσον η Επιτροπή έχει στη διάθεσή της πληροφορίες από τις οποίες απορρέει ότι υπήρξαν παράνομες ενισχύσεις, ανεξαρτήτως της πηγής τους, «εξετάζει αμελλητί τις πληροφορίες αυτές».

7 Κατά το άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού, στις περιπτώσεις ενδεχόμενης υπάρξεως παρανόμων ενισχύσεων, η Επιτροπή δεν δεσμεύεται από την προθεσμία που προβλέπεται στα άρθρα 4, παράγραφος 5, και 7, παράγραφος 6, του εν λόγω κανονισμού.

8 Το άρθρο 16 του ίδιου αυτού κανονισμού προβλέπει μεταξύ άλλων ότι τα άρθρα του 7, 10 και 13 εφαρμόζονται, mutatis mutandis, στην επίσημη διαδικασία έρευνας σε περιπτώσεις καταχρηστικής εφαρμογής ενισχύσεων.

9 Το άρθρο 20 του κανονισμού 659/1999 ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε ενδιαφερόμενο μέρος μπορεί να υποβάλει παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 6 έπειτα από απόφαση της Επιτροπής να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας. Σε κάθε ενδιαφερόμενο μέρος που έχει υποβάλει παρατηρήσεις και σε κάθε δικαιούχο ατομικής ενίσχυσης, αποστέλλεται αντίγραφο της απόφασης που έλαβε η Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 7.

[...]

3. Κάθε ενδιαφερόμενο μέρος λαμβάνει, κατόπιν αιτήσεώς του, αντίγραφο κάθε απόφασης που λαμβάνεται δυνάμει των άρθρων 4 και 7, του άρθρου 10, παράγραφος 3, και του άρθρου 11.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 794/2004

10 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 794/2004 της Επιτροπής, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού 659/1999 (ΕΕ L 140, σ. 1), προβλέπει ότι συνιστά μεταβολή υφιστάμενης ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 659/1999, κάθε αλλαγή, πλην των τροποποιήσεων καθαρά τυπικού ή διοικητικού χαρακτήρα, που δεν είναι ικανή να επηρεάσει την εκτίμηση του συμβατού του εκάστοτε μέτρου ενισχύσεως προς την κοινή αγορά.

Οι κατευθυντήριες γραμμές του 1998

11 Το σημείο 4.2 της ανακοινώσεως της Επιτροπής με τον τίτλο «Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα (98/C 74/06)» (ΕΕ C 74, σ. 9, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές του 1998) προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι «τα καθεστώτα ενίσχυσης πρέπει να προβλέπουν ότι η αίτηση για ενίσχυση πρέπει να υποβάλλεται πριν από την έναρξη της εκτέλεσης των σχεδίων».

12 Κατά το σημείο 6.1. των κατευθυντηρίων γραμμών αυτών, εξαιρουμένων των μεταβατικών ρυθμίσεων των σημείων 6.2 και 6.3 των εν λόγω κατευθυντηρίων γραμμών, η Επιτροπή θα αξιολογεί το συμβατό των ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα προς την κοινή αγορά βάσει των ως άνω κατευθυντήριων γραμμών μόλις αυτές εγκριθούν.

Το ιστορικό της διαφοράς και η επίδικη απόφαση

13 Τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία ανέκυψε η υπό κρίση διαφορά, όπως εκτίθενται στις σκέψεις 1 έως 23 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής.

14 Στις 11 Μαρτίου 1998 η Regione autonoma della Sardegna εξέδωσε τον περιφερειακό νόμο αριθ. 9, σχετικά με την παροχή κινήτρων για την αναβάθμιση και την προσαρμογή των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και με διατάξεις περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του περιφερειακού νόμου αριθ. 40 της 14ης Σεπτεμβρίου 1993 (legge regionale n° 9, incentivi per la riqualificazione e l'adeguamento delle strutture alberghiere e norme modificative e integrative della legge regionale 14 settembre 1993, n. 40, *Bollettino ufficiale della Regione Autonoma della Sardegna* αριθ. 9 της 21ης Μαρτίου 1998, στο εξής: νόμος 9/1998), ο οποίος άρχισε να ισχύει στις 5 Απριλίου 1998.

15 Το άρθρο 2 του νόμου αυτού θέσπισε, προς όφελος των επιχειρήσεων του ξενοδοχειακού τομέα της Σαρδηνίας, ενισχύσεις για αρχικές επενδύσεις υπό τη μορφή επιδοτήσεων και επιδοτούμενων δανείων, καθώς και ενισχύσεις λειτουργίας, βάσει του κανόνα de minimis (στο εξής: αρχικό καθεστώς ενισχύσεων).

16 Με έγγραφο της 6ης Μαΐου 1998, οι ιταλικές αρχές κοινοποίησαν τον νόμο 9/1998 στην Επιτροπή, ενώ συγχρόνως δεσμεύθηκαν να μην τον εφαρμόσουν πριν από την ενδεχόμενη έγκρισή του από την Επιτροπή.

17 Με έγγραφο της 22ας Ιουνίου 1998, οι αρχές αυτές, απαντώντας σε αίτηση της Επιτροπής για την παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών, ενημέρωσαν το εν λόγω θεσμικό όργανο ότι οι διατάξεις εφαρμογής του καθεστώτος ενισχύσεων επρόκειτο να θεσπισθούν μόνον έπειτα από την έγκριση του εν λόγω καθεστώτος εκ μέρους της Επιτροπής.

18 Με έγγραφο της 28ης Σεπτεμβρίου 1998, οι ιταλικές αρχές ενημέρωσαν, επίσης, την Επιτροπή ότι η χορήγηση των προβλεπομένων από τον νόμο 9/1998 ενισχύσεων θα μπορούσε να αφορά μόνον σχέδια τα οποία επρόκειτο να υλοποιηθούν «μεταγενεστέρως» και ότι η προϋπόθεση αυτή θα επιβεβαιωνόταν με τις διατάξεις εφαρμογής του εν λόγω νόμου.

19 Με την απόφαση SG(98) D/9547, της 12ης Νοεμβρίου 1998, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το καθεστώς ενισχύσεων «N 272/98 – Ιταλία – ενισχύσεις υπέρ του ξενοδοχειακού κλάδου», το οποίο θεσπίσθηκε με τον νόμο 9/1998, ήταν συμβατό προς την κοινή αγορά δυνάμει του άρθρου 92, παράγραφος 3, στοιχείο α', ΕΚ (στο εξής: απόφαση περί εγκρίσεως).

20 Στις 29 Απριλίου 1999, ο Assessore del Turismo, Artigianato e Commercio (περιφερειακός σύμβουλος αρμόδιος για τον τουρισμό, τη βιοτεχνία και το εμπόριο) της Regione autonoma della Sardegna εξέδωσε την κανονιστική απόφαση 285 περί εφαρμογής του νόμου 9/1998 (*Bollettino ufficiale della Regione Autonoma della Sardegna* αριθ. 15 της 8ης Μαΐου 1999, στο εξής: κανονιστική απόφαση 285/1999).

21 Τα άρθρα 4 και 5 της εν λόγω κανονιστικής αποφάσεως προέβλεπαν ότι οι χορηγούμενες ενισχύσεις έπρεπε να αφορούν σχέδια που επρόκειτο να υλοποιηθούν μετά την υποβολή των αιτήσεων για τη χορήγηση ενισχύσεων και ότι οι επιλέξιμες δαπάνες έπρεπε να είναι μεταγενέστερες των εν λόγω αιτήσεων. Ωστόσο, το άρθρο 17 της αποφάσεως αυτής, με τον τίτλο «Μεταβατική διάταξη», προέβλεπε ότι, κατά το στάδιο της πρώτης εφαρμογής της ίδιας αυτής αποφάσεως, ήταν επιλέξιμες οι δαπάνες και οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν μετά τις 5 Απριλίου 1998, ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του νόμου 9/1998.

22 Στις 27 Ιουλίου 2000 η Regione autonoma della Sardegna εξέδωσε την απόφαση αριθ. 33/3, περί καταργήσεως της κανονιστικής αποφάσεως 285/1999 λόγω τυπικών πλημμελειών, και την απόφαση αριθ. 33/4, περί θεσπίσεως νέων διατάξεων εφαρμογής του καθεστώτος ενισχύσεων.

23 Την ίδια ημερομηνία, η Regione autonoma della Sardegna εξέδωσε, επίσης, την απόφαση αριθ. 33/6 που προέβλεπε ότι, στον βαθμό που η δημοσίευση της κανονιστικής αποφάσεως 285/1999, η οποία περιείχε διατάξεις μη συνάδουσες προς τους κανόνες δικαίου της Ένωσης, μπορούσε να έχει δημιουργήσει στους δυνητικούς δικαιούχους ενισχύσεως την προσδοκία ότι όλες οι εκτελεσθείσες μετά τις 5 Απριλίου 1998 εργασίες θα θεωρούνταν ως επιλέξιμες, έπρεπε να ληφθούν υπόψη, κατά το στάδιο της πρώτης εφαρμογής του νόμου 9/1998, οι εκτελεσθείσες μετά την ως άνω ημερομηνία εργασίες, εφόσον αυτές είχαν αποτελέσει αντικείμενο αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως στο πλαίσιο της πρώτης ετήσιας προσκλήσεως προς υποβολή αιτήσεων.

24 Με έγγραφο της 2ας Νοεμβρίου 2000, οι ιταλικές αρχές ενημέρωσαν την Επιτροπή για τις διατάξεις εφαρμογής του νόμου 9/1998, απευθύνοντας στο εν λόγω θεσμικό όργανο ένα αντίγραφο της αποφάσεως αριθ. 33/4, χωρίς, ωστόσο, να αναφέρουν την απόφαση αριθ. 33/6.

25 Απαντώντας σε αίτηση παροχής πληροφοριών, οι ιταλικές αρχές επιβεβαίωσαν, με έγγραφο της 25ης Απριλίου 2001, στο οποίο επισυνάφθηκε, εκ νέου, η απόφαση αριθ. 33/4, ότι το καθεστώς ενισχύσεων, όπως αυτό εφαρμόσθηκε, ήταν σύμφωνο προς τις κατευθυντήριες γραμμές του 1998.

26 Κατόπιν καταγγελίας περί καταχρηστικής εφαρμογής του αρχικού καθεστώτος ενισχύσεων, η Επιτροπή ζήτησε, στις 26 Φεβρουαρίου 2003, συμπληρωματικές πληροφορίες από τις ιταλικές αρχές.

27 Με την από 22 Απριλίου 2003 απάντησή τους, οι ιταλικές αρχές ανέφεραν, για πρώτη φορά, την απόφαση αριθ. 33/6.

28 Με έγγραφο της 3ης Φεβρουαρίου 2004, η Επιτροπή κοινοποίησε στην Ιταλική Δημοκρατία την απόφασή της με τον τίτλο «Ενίσχυση C 1/04 (ex NN 158/03) – Καταχρηστική εφαρμογή της κρατικής ενίσχυσης N 272/98 – Περιφέρεια Σαρδηνίας – Πρόσκληση για υποβολή παρατηρήσεων

σύμφωνα με το άρθρο 88, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ» (ΕΕ C 79, σ. 4, στο εξής: απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας), η οποία αφορούσε την καταχρηστική εφαρμογή του αρχικού καθεστώτος ενισχύσεων. Με την απόφαση αυτή, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι οι ιταλικές αρχές, επιτρέποντας τη χορήγηση ενισχύσεων για σχέδια επενδύσεων των οποίων η εκτέλεση είχε αρχίσει πριν από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεων, δεν τήρησαν την υποχρέωση που προβλεπόταν στην απόφαση περί εγκρίσεως ούτε τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές του 1998. Η Επιτροπή συνήγαγε εντεύθεν ότι ήταν δυνατό να συντρέχει καταχρηστική εφαρμογή του αρχικού καθεστώτος ενισχύσεων, κατά την έννοια του άρθρου 16 του κανονισμού ΕΚ 659/1999, και διατύπωσε αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα των ενισχύσεων οι οποίες χορηγήθηκαν υπέρ σχεδίων επενδύσεων των οποίων η εκτέλεση είχε αρχίσει πριν από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεων.

29 Αφού παρέλαβε τις παρατηρήσεις των ιταλικών αρχών, καθώς και αυτές της Grand Hotel Abi d'Oru, η Επιτροπή εξέδωσε, στις 22 Νοεμβρίου 2006, απόφαση με τον τίτλο «Κρατική ενίσχυση C 1/2004 – [Περιφερειακός νόμος αριθ. 9/98. Διορθωτικό και] επέκταση της εκκρεμούσας διαδικασίας C 1/2004 σύμφωνα με το άρθρο 88, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ – [Πρόσκληση για υποβολή παρατηρήσεων σύμφωνα με] το άρθρο 88, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ» (ΕΕ 2007, C 32, σ. 2, στο εξής: απόφαση περί διορθώσεως), αφορώσα τη διόρθωση και την επέκταση της διαδικασίας που κινήθηκε σύμφωνα με την απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας. Στην εν λόγω απόφαση περί διορθώσεως, υπό τον τίτλο «Λόγοι για τη διόρθωση και την επέκταση της διαδικασίας», η Επιτροπή επισήμανε ότι δεν έγινε μνεία της αποφάσεως αριθ. 33/6 στην απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας, ενώ ακριβώς βάσει της πράξεως αυτής χορηγήθηκε, σε 28 περιπτώσεις, ενίσχυση υπέρ σχεδίων επενδύσεων των οποίων η εκτέλεση είχε αρχίσει πριν από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεων, και όχι βάσει της αποφάσεως αριθ. 33/4, όπως επισημάνθηκε εσφαλμένως στην απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας. Επιπλέον, η Επιτροπή επισήμανε ότι η έννοια της «καταχρηστικής εφαρμογής μιας ενισχύσεως», κατά το άρθρο 16 του κανονισμού 659/1999, στην οποία αναφέρεται η απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας, αφορά καταστάσεις στις οποίες ο δικαιούχος εγκριθείσας ενισχύσεως την εφαρμόζει κατά τρόπο αντίθετο προς τους όρους που καθορίστηκαν στην απόφαση περί χορηγήσεως και δεν αφορά καταστάσεις στις οποίες ένα κράτος μέλος, τροποποιώντας υφιστάμενο καθεστώς ενισχύσεων, δημιουργεί νέα, παράνομη ενίσχυση.

30 Στις 2 Ιουλίου 2008 η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση. Με την απόφαση αυτή, το εν λόγω θεσμικό όργανο επισήμανε, ιδίως, ότι η απόφαση αριθ. 33/6 επέφερε τροποποιήσεις στο κοινοποιηθέν μέτρο, οι οποίες δεν ήταν συμβατές προς το γράμμα της αποφάσεως περί εγκρίσεως. Η απόφαση 33/6 δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή, κατά παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ και της υποχρεώσεως συνεργασίας την οποία υπέχει η Ιταλική Δημοκρατία δυνάμει του άρθρου 10 ΕΚ. Συνεπώς, κατά την Επιτροπή, το καθεστώς ενισχύσεων, όπως αυτό πράγματι εφαρμόστηκε, δεν ήταν σύμφωνο προς την απόφαση περί εγκρίσεως και, επομένως, τα σχέδια ενισχύσεως των οποίων η εκτέλεση άρχισε πριν από την υποβολή αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως έπρεπε να κριθούν παράνομα.

31 Όσον αφορά το συμβατό των εν λόγω ενισχύσεων προς την κοινή αγορά, η Επιτροπή έκρινε, σύμφωνα με την επίδικη απόφαση, ότι οι κρατικές ενισχύσεις που χορηγήθηκαν βάσει του νόμου 9/1998, ο οποίος εφαρμόστηκε παράνομα από την Ιταλική Δημοκρατία με την απόφαση αριθ. 33/6, δεν συμβιβάζονταν με την κοινή αγορά, εκτός εάν ο δικαιούχος της ενισχύσεως είχε υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως βάσει του καθεστώτος αυτού πριν από την εκτέλεση των σχετικών με το αρχικό σχέδιο επενδύσεως εργασιών. Σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 της αποφάσεως αυτής, η Ιταλική Δημοκρατία έπρεπε να προβεί αμέσως στην πραγματική ανάκτηση, από τους δικαιούχους, των ασύμβατων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν βάσει του καθεστώτος αυτού, η δε εκτέλεση της αποφάσεως έπρεπε να ολοκληρωθεί εντός τεσσάρων μηνών από της κοινοποιήσεώς της.

Η αναιρεσιβαλλομένη απόφαση

32 Οι νυν αναιρεσείουσες άσκησαν προσφυγές ακυρώσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου κατά της επίδικης αποφάσεως. Προς στήριξη των προσφυγών τους, προέβαλαν δεκατρείς λόγους ακυρώσεως, τρεις εκ των οποίων αφορούσαν διαδικαστικές πλημμέλειες και στηρίζονταν πρώτον, σε παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και του κανονισμού 659/1999, δεύτερον, σε παράβαση του άρθρου 297, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και του άρθρου 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 και, τρίτον, σε ελλείψεις ως προς την αιτιολογία της επίδικης αποφάσεως. Οι δέκα άλλοι λόγοι ακυρώσεως αφορούσαν επί της ουσίας πλημμέλειες και στηρίζονταν, πρώτον, σε έλλειψη νομικής βάσεως της αποφάσεως περί διορθώσεως, δεύτερον, σε κατάχρηση εξουσίας κατά την έκδοση της ως άνω αποφάσεως, τρίτον, στο ότι η απόφαση περί εγκρίσεως δεν έκανε μνεία της προϋποθέσεως της προηγούμενης υποβολής αιτήσεως, τέταρτον, σε εσφαλμένο χαρακτηρισμό των επίμαχων ενισχύσεων ως παρανόμων, πέμπτον, στο ότι δεν έχουν εφαρμογή οι κατευθυντήριες γραμμές του 1998, έκτον, σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως όσον αφορά το αν υπήρξε αποτέλεσμα συνιστάμενο στην παροχή κινήτρου, έβδομον, σε παράβαση του άρθρου 107, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, όγδοον, σε παραβίαση των αρχών της αμεροληψίας και της προστασίας του ανταγωνισμού, ένατον, σε παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και, δέκατον, σε παράβαση των διατάξεων σχετικά με τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας.

33 Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε όλους αυτούς τους λόγους.

34 Το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε, πρώτον, τη νομική φύση της αποφάσεως περί διορθώσεως. Αφού διαπίστωσε, στη σκέψη 69 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι τα νομοθετικά κείμενα που διέπουν τη διαδικασία στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων δεν προβλέπουν ρητώς απόφαση περί διορθώσεως και επεκτάσεως μιας εκκρεμούς διαδικασίας, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στις σκέψεις 71 έως 73 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τα ακόλουθα:

«71 [Ε]υλόγως και, επιπλέον, προς το συμφέρον των δυνητικών δικαιούχων ενός καθεστώτος ενισχύσεων, σε περίπτωση που η Επιτροπή αντιληφθεί, μετά την έκδοση μιας αποφάσεως περί κινήσεως επίσημης διαδικασίας έρευνας, ότι η τελευταία αυτή απόφαση στηρίζεται είτε σε ελλιπή πραγματικά περιστατικά είτε σε εσφαλμένο νομικό χαρακτηρισμό των εν λόγω πραγματικών περιστατικών, πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζει τη θέση της, εκδίδοντας απόφαση περί διορθώσεως. Συγκεκριμένα, μια τέτοια απόφαση περί διορθώσεως, η οποία συνοδεύεται από νέα πρόσκληση προς τους ενδιαφερομένους για την υποβολή παρατηρήσεων, παρέχει στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να αντιδράσουν στη μεταβολή που επήλθε ως προς την προσωρινή εκτίμηση του επίμαχου μέτρου εκ μέρους της Επιτροπής και να προβάλουν την άποψή τους επ' αυτού.

72 Εξάλλου, πρέπει να επισημανθεί ότι η Επιτροπή θα μπορούσε, επίσης, να επιλέξει να εκδώσει κατ' αρχάς απόφαση περί περατώσεως της διαδικασίας δίχως περαιτέρω ενέργειες και, στη συνέχεια, νέα απόφαση περί κινήσεως επίσημης διαδικασίας έρευνας, η οποία θα στηριζόταν στην τροποποιημένη νομική εκτίμησή της και η οποία θα είχε, κατ' ουσίαν, το ίδιο περιεχόμενο με την απόφαση περί διορθώσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, λόγοι οικονομίας της διαδικασίας και η αρχή της χρηστής διοικήσεως καθιστούν προτιμότερη την έκδοση αποφάσεως περί διορθώσεως σε σχέση με την περάτωση της διαδικασίας και την κίνηση νέας διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να επισημανθεί ότι η διόρθωση του αντικειμένου της διαδικασίας παρέσχε τη δυνατότητα στην Επιτροπή να λάβει υπόψη, στην προσβαλλόμενη απόφαση, παρατηρήσεις υποβληθείσες από την Grand Hotel Abi d'Oru κατόπιν της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας, πράγμα το οποίο δεν θα συνέβαινε εάν η Επιτροπή είχε περατώσει την επίσημη διαδικασία έρευνας προκειμένου να κινήσει νέα σχετική διαδικασία.

73 Όσον αφορά τον νομικό χαρακτηρισμό μιας τέτοιας αποφάσεως περί διορθώσεως, με δεδομένο ότι αυτή εκδίδεται μετά την απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας και ότι αποτελεί, μαζί με την τελευταία, μια τροποποιημένη απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας, πρέπει να γίνει δεκτό ότι

η ως άνω απόφαση περί διορθώσεως έχει την ίδια νομική φύση με την απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η ανακοίνωση σχετικά με την κίνηση της επίσημης διαδικασίας έρευνας έχει ως μοναδικό σκοπό να συλλέξει η Επιτροπή από τους ενδιαφερομένους όλα τα στοιχεία που μπορούν να τη διαφωτίσουν στις μελλοντικές της ενέργειες (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Ιουλίου 1973, 70/72, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 609, σκέψη 19· απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Οκτωβρίου 1996, T-266/94, Skibsværftsforeningen κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1399, σκέψη 256).»

35 Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τις αιτιάσεις περί μη τηρήσεως των προθεσμιών του κανονισμού 659/1999. Κατ' αρχάς, έκρινε, στη σκέψη 96 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 5, του κανονισμού αυτού, το οποίο προβλέπει δίμηνη προθεσμία για την περάτωση του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας που αρχίζει την επομένη της ημέρας παραλαβής της πλήρους κοινοποιήσεως, δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, δεδομένου ότι η εν λόγω ενίσχυση δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή. Στη συνέχεια, όσον αφορά το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού, κατά το οποίο, όταν η Επιτροπή έχει πληροφορίες οι οποίες αφορούν προβαλλόμενες παράνομες ενισχύσεις, ανεξαρτήτως της πηγής τους, εξετάζει αμελλητί τις πληροφορίες αυτές, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στις σκέψεις 97 έως 100 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η διάταξη αυτή δεν έπρεπε να νοηθεί ως αναφερόμενη στην περάτωση του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας, αλλά ως αφορώσα την έναρξη της προκαταρκτικής έρευνας, και ότι, εν προκειμένω, το κατά τι μακρότερο των έντεκα μηνών χρονικό διάστημα το οποίο παρήλθε μεταξύ της παραλαβής της καταγγελίας και της εκδόσεως της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας δεν ήταν υπερβολικό. Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, βάσει των άρθρων 13, παράγραφος 2, και 16 του κανονισμού 659/1999, στην περίπτωση μιας φερόμενης ως παράνομης ενισχύσεως όπως και στην περίπτωση μιας φερόμενης ως καταχρηστικώς εφαρμοσθείσας ενισχύσεως, η Επιτροπή δεν δεσμεύεται, μεταξύ άλλων, από την προθεσμία του άρθρου 7, παράγραφος 6, του ίδιου αυτού κανονισμού.

36 Τρίτον, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τον λόγο ακυρώσεως που αφορούσε παράβαση του άρθρου 254, παράγραφος 3, ΕΚ (νυν άρθρου 297, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ) και του άρθρου 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, επισημαίνοντας, στις σκέψεις 106 και 107 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι αποφάσεις που εκδίδει η Επιτροπή στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων απευθύνονται στο οικείο κράτος μέλος, ότι η απόφαση περί διορθώσεως απευθυνόταν αποκλειστικώς στην Ιταλική Δημοκρατία και όχι στους υπαχθέντες στο επίδικο καθεστώς ενισχύσεων και ότι, κατά συνέπεια, το άρθρο 254, παράγραφος 3, ΕΚ δεν επέβαλλε στην Επιτροπή την υποχρέωση να κοινοποιήσει την απόφαση περί διορθώσεως στην Grand Hotel Abi d'Oru.

37 Τέταρτον, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τους λόγους που αφορούσαν τον εσφαλμένο χαρακτηρισμό των ενισχύσεων ως παρανόμων και όχι ως καταχρηστικώς εφαρμοσθεισών. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στις σκέψεις 175 και 180 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι ενισχύσεις που έχουν χορηγηθεί δυνάμει νομικής βάσεως ουσιωδώς διαφορετικής από το καθεστώς ενισχύσεων το οποίο εγκρίθηκε με την απόφαση περί εγκρίσεως πρέπει να θεωρηθούν ως νέες ενισχύσεις, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 659/1999. Η απορρέουσα από την απόφαση 33/6 τροποποίηση δεν θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως δευτερεύουσα ή ασήμαντη, στο μέτρο που, όπως προκύπτει από το σημείο 4.2 των κατευθυντηρίων γραμμών του 1998, η Επιτροπή εξαρτά κατά κανόνα την εκ μέρους της έγκριση των καθεστώτων ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα από την προϋπόθεση ότι η αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως πρέπει κατ' ανάγκην να προηγείται της ενάρξεως της εκτελέσεως των σχεδίων. Εξάλλου, οι νέες αυτές ενισχύσεις έπρεπε να χαρακτηρισθούν ως παράνομες, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο στ', του κανονισμού 659/1999, καθόσον η τροποποίηση του εγκριθέντος καθεστώτος ενισχύσεων στην οποία προέβη η Regione autonoma della Sardegna εκδίδοντας την απόφαση αριθ. 33/6 δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή.

38 Πέμπτον, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τον λόγο ακυρώσεως που στηρίζεται σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως όσον αφορά το αν η ενίσχυση έχει ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου. Αφού υπογράμμισε, στη σκέψη 215 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το κριτήριο της χρονικής προτεραιότητας της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως σε σχέση με την έναρξη εκτελέσεως του

σχεδίου επενδύσεως συνιστά ένα απλό, λυσιτελές και κατάλληλο κριτήριο που παρέχει τη δυνατότητα στην Επιτροπή να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ένα καθεστώς ενισχύσεων έχει ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου, το γενικό Δικαστήριο προσέθεσε, με τη σκέψη 226 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι έπρεπε να εξετασθεί αν οι νυν αναιρεσείουσες απέδειξαν τη δυνατότητα του καθεστώτος να διασφαλίσει το συνιστάμενο στην παροχή κινήτρου αποτέλεσμα ακόμη και χωρίς να έχει υποβληθεί η αίτηση πριν από την έναρξη εκτελέσεως του σχεδίου επενδύσεως. Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε, στη σκέψη 227 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ως αλυσιτελή, τα επιχειρήματα που σχετίζονταν με την ιδιαίτερη κατάσταση ή με τη συμπεριφορά των δικαιούχων, δεδομένου ότι η επίδικη απόφαση είχε ως αντικείμενο ένα καθεστώς ενισχύσεων και όχι κατ' ιδίαν ενισχύσεις. Στις σκέψεις 231 έως 237 της αναιρεισιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα των νυν αναιρεσειουσών ότι απλώς και μόνον η έναρξη ισχύος του νόμου 9/1998 παρείχε στις επιχειρήσεις τη βεβαιότητα ότι μπορούσαν να λάβουν την ενίσχυση. Ειδικότερα, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, στις σκέψεις 232 και 233 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, ελλείψει αποφάσεως της Επιτροπής που να αποφαίνεται επί του συμβατού μιας κοινοποιηθείσας ενισχύσεως, το γεγονός και μόνον ότι οι εθνικές αρχές εξέδωσαν νομοθετικές διατάξεις που προβλέπουν τη θέσπιση ενός καθεστώτος ενισχύσεων δεν είναι ικανό να παράσχει στους δυνητικώς υπαγομένους στο καθεστώς αυτό τη βεβαιότητα ότι μπορούν να λάβουν τις ενισχύσεις που προβλέπονται στις εν λόγω διατάξεις.

39 Έκτον, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τον λόγο ακυρώσεως που αφορούσε παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας και της αρχής της προστασίας του ανταγωνισμού, επισημαίνοντας, στη σκέψη 255 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι οι δέκα επιχειρήσεις στις οποίες αναφέρθηκαν οι νυν αναιρεσείουσες και οι οποίες είχαν υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως στο πλαίσιο της διαδικασίας της κανονιστικής αποφάσεως 285/1999, η οποία καταργήθηκε στη συνέχεια, δεν βρίσκονταν σε κατάσταση συγκρίσιμη προς αυτή των αναιρεσειουσών, διότι οι τελευταίες ουδόλως είχαν υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως πριν από την έναρξη των εργασιών που αφορούσαν τα σχέδιά τους επενδύσεων, ενώ οι δέκα εν λόγω επιχειρήσεις είχαν πράγματι υποβάλει τέτοιες αιτήσεις, αν και βάσει μιας εκτελεστικής κανονιστικής αποφάσεως η οποία στη συνέχεια καταργήθηκε.

40 Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τον λόγο που αφορούσε παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Συναφώς, υπενθύμισε πρώτα στη σκέψη 274 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι, κατ' αρχήν και πλην εξαιρετικών περιστάσεων, δεν μπορεί να γίνει επίκληση δικαιολογημένης εμπιστοσύνης στη νομιμότητα μιας κρατικής ενισχύσεως, παρά μόνον αν η ενίσχυση αυτή χορηγήθηκε τηρηθείσας της διαδικασίας που προβλέπει το άρθρο 88 ΕΚ (νυν άρθρο 108 ΣΛΕΕ). Πράγματι, ένας επιμελής επιχειρηματίας πρέπει κανονικά να είναι σε θέση να βεβαιωθεί ότι τηρήθηκε η διαδικασία αυτή. Στη συνέχεια, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, στη σκέψη 275 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, εν προκειμένω, οι δικαιούχοι των επίδικων ενισχύσεων δεν μπορούσαν, κατ' αρχήν, να επικαλεσθούν παραδεκτώς τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη τους στη νομιμότητα των εν λόγω ενισχύσεων, δεδομένου ότι η απόφαση περί εγκρίσεως επισήμαινε ρητώς ότι η έγκριση της Επιτροπής αφορούσε μόνον τις ενισχύσεις για σχέδια των οποίων η εκτέλεση άρχισε μετά την υποβολή της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως. Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι καμία από τις περιστάσεις που προέβαλαν εν προκειμένω οι προσφεύγουσες και οι πρωτοδίκως παρεμβαίνουσες δεν ήταν ικανή να δικαιολογήσει την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως. Όσον αφορά, ειδικότερα, τις διαβεβαιώσεις και τις διάφορες ενέργειες των εθνικών αρχών, το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε, στην σκέψη 281 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούσαν να θεμελιώσουν τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη τους μόνο στις διαβεβαιώσεις των αρμοδίων αρχών της Ένωσης.

Αιτήματα των διαδίκων και διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

41 Με τις αιτήσεις αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες ζητούν από το Δικαστήριο:

— να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλομένη απόφαση,

— να ακυρώσει την επίδικη απόφαση και

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα (υποθέσεις C-632/11 P και C-633/11 P).

42 Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει τις αιτήσεις αναιρέσεως και να καταδικάσει τις αναιρεσείουσες στα δικαστικά έξοδα.

43 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 29ης Μαρτίου 2012, οι υποθέσεις C-630/11 P έως C-633/11 P ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των αιτήσεων αναιρέσεως

44 Προς στήριξη των αιτήσεων αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν επτά λόγους οι οποίοι αφορούν, πρώτον, έλλειψη νομιμότητας της αποφάσεως περί διορθώσεως, δεύτερον, παράβαση του άρθρου 297 ΣΛΕΕ και του άρθρου 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, τρίτον, μη τήρηση των προθεσμιών που προβλέπει ο κανονισμός 659/1999, τέταρτον, εσφαλμένο χαρακτηρισμό της ενισχύσεως ως νέας και παράνομης, πέμπτον, πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως ως προς το αν η επίμαχη ενίσχυση είχε ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου, έκτον, παραβίαση των αρχών της αμεροληψίας και της προστασίας του ανταγωνισμού και, έβδομον, παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά έλλειψη νομιμότητας της αποφάσεως περί διορθώσεως,

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

45 Η HGA προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι έκρινε, στη σκέψη 71 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή μπορούσε θεμιτώς να διορθώσει και να επεκτείνει την επίσημη διαδικασία έρευνας, ενώ στον κανονισμό 659/1999 δεν προβλέπεται νομική βάση προς τούτο. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο παρέλειψε, κατά παράβαση του άρθρου 81 του Κανονισμού του Διαδικασίας, να απαντήσει στο επιχείρημα ότι δεν είναι δυνατό να επιτραπεί στην Επιτροπή να προβεί στη διόρθωση της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας βάσει ενός εγγράφου όπως η απόφαση 33/6, το οποίο είχε ήδη στην κατοχή της κατά το χρονικό σημείο κινήσεως της εν λόγω διαδικασίας. Συγκεκριμένα, μια τέτοια διόρθωση, ακόμη και αν υποτεθεί ότι είναι θεμιτή, πρέπει να στηρίζεται σε στοιχεία που ανέκυψαν μετά τον αρχικό χαρακτηρισμό της επίμαχης ενισχύσεως.

46 Η Επιτροπή φρονεί ότι ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος, στο μέτρο που οι αναιρεσείουσες ζητούν από το Δικαστήριο να προβεί σε νέα επί της ουσίας εξέταση των προβληθέντων πρωτοβαθμίως επιχειρημάτων. Εν πάση περιπτώσει, ο λόγος αυτός είναι αβάσιμος.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

47 Εφόσον ένας αναιρεσείων βάλλει κατά της εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου ερμηνείας ή της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, τα πρωτοδίκως εξετασθέντα νομικά ζητήματα μπορούν να συζητηθούν εκ νέου στην αναιρετική δίκη. Πράγματι, αν ο αναιρεσείων δεν είχε τη δυνατότητα να

στηρίξει κατά τον τρόπο αυτόν την αναίρεσή του στους λόγους και τα επιχειρήματα που ήδη χρησιμοποίησε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, η αναιρετική δίκη θα καθίστατο εν μέρει άνευ αντικειμένου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 9ης Ιουνίου 2011, C-465/09 P έως C-470/09 P, Diputación Foral de Vizcaya κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 79).

48 Εν προκειμένω, η HGA προέβαλε νομικά επιχειρήματα με τα οποία έβαλλε κατά των σκέψεων 69 έως 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, υποστηρίζοντας ότι κακώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή μπορούσε θεμιτώς να εκδώσει απόφαση περί διορθώσεως.

49 Συνεπώς, η ένσταση απαραδέκτου την οποία προέβαλε η Επιτροπή πρέπει να απορριφθεί.

50 Όσον αφορά την ουσία, αληθεύει, βεβαίως, όπως υποστηρίζει η HGA και όπως παρατήρησε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 69 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι τα νομοθετικά κείμενα που διέπουν τη διαδικασία στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων δεν προβλέπουν ρητώς απόφαση περί διορθώσεως και επεκτάσεως μιας εκκρεμούς διαδικασίας.

51 Η διαπίστωση αυτή δεν μπορεί ωστόσο να έχει ως συνέπεια να απαγορεύεται στην Επιτροπή να προβαίνει στη διόρθωση ή, ενδεχομένως, στην επέκταση της επίσημης διαδικασίας έρευνας, αν αντιλαμβάνεται ότι η αρχική απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας στηριζόταν σε ελλιπή πραγματικά περιστατικά ή σε εσφαλμένο νομικό χαρακτηρισμό των περιστατικών αυτών. Συναφώς, ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, στη σκέψη 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι λόγοι οικονομίας της διαδικασίας και η αρχή της χρηστής διοικήσεως καθιστούν προτιμότερη την έκδοση αποφάσεως περί διορθώσεως σε σύγκριση με την περάτωση της διαδικασίας και την κίνηση νέας διαδικασίας στη συνέχεια, η οποία θα κατέληγε, κατ' ουσίαν, στην έκδοση αποφάσεως η οποία θα είχε το ίδιο περιεχόμενο με την απόφαση περί διορθώσεως.

52 Ωστόσο, η εν λόγω διόρθωση ή επέκταση δεν πρέπει να θίγει τα διαδικαστικά δικαιώματα των ενδιαφερομένων.

53 Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε, στη σκέψη 74 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η απόφαση περί διορθώσεως συνοδευόταν από νέα πρόσκληση προς τους ενδιαφερομένους για την υποβολή παρατηρήσεων, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να αντιδράσουν στις τροποποιήσεις που επήλθαν κατά τον τρόπο αυτόν.

54 Υπό τις συνθήκες αυτές, το επιχείρημα που αφορά την έλλειψη ρητής νομικής βάσεως για την έκδοση αποφάσεως περί διορθώσεως δεν μπορεί να ευδοκιμήσει.

55 Δεύτερον, η HGA υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν απάντησε στο επιχείρημα ότι δεν είναι δυνατό να επιτραπεί στην Επιτροπή να προβεί στη διόρθωση της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας βάσει εγγράφου όπως η απόφαση αριθ. 33/6, το οποίο είχε ήδη στην κατοχή της κατά τον χρόνο κινήσεως της εν λόγω διαδικασίας.

56 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η υποχρέωση αιτιολογήσεως την οποία υπέχει το Γενικό Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 36 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο έχει εφαρμογή στο Γενικό Δικαστήριο δυνάμει του άρθρου 53, πρώτο εδάφιο, του ίδιου Οργανισμού και του άρθρου 81 του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, δεν του επιβάλλει να εκθέτει αιτιολογία ακολουθούσα εξαντλητικώς και έναν προς έναν όλους τους συλλογισμούς που αναπτύσσουν οι διάδικοι. Συνεπώς η αιτιολογία του Γενικού Δικαστηρίου μπορεί να συνάγεται εμμέσως, υπό την προϋπόθεση ότι παρέχει στους μεν ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους το Γενικό Δικαστήριο δεν δέχθηκε τα επιχειρήματά τους, στο δε Δικαστήριο επαρκή στοιχεία ώστε να ασκήσει τον έλεγχό του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, C-440/07 P, Επιτροπή κατά Schneider Electric, Συλλογή 2009, σ. I-6413, σκέψη 135).

57 Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, στη σκέψη 71 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι είναι δυνατό να εκδοθεί απόφαση περί διορθώσεως προκειμένου να θεραπευθεί τόσο η αρχική παράθεση ελλιπών πραγματικών περιστατικών όσο και ο εσφαλμένος νομικός χαρακτηρισμός των εν λόγω πραγματικών περιστατικών. Εξάλλου, από τη σκέψη 74 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η απόφαση περί διορθώσεως κατά της οποίας βάλλει η υπό κρίση προσφυγή σκοπούσε στην περιλαμβανόμενη στην απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας διόρθωση της νομικής εκτιμήσεως του επιδίκου καθεστώτος ενισχύσεων, διευκρινίζοντας ότι δεν επρόκειτο για την καταχρηστική εφαρμογή ενός εγκριθέντος καθεστώτος ενισχύσεων, αλλά για παράνομο καθεστώς ενισχύσεων.

58 Στο συγκεκριμένο πλαίσιο των διαδικασιών που αφορούν κρατικές ενισχύσεις, είναι λογικό ότι η αρχικώς πραγματοποιηθείσα νομική εκτίμηση μπορεί να διορθωθεί όχι μόνον κατόπιν της ανακαλύψεως ενός προηγουμένως άγνωστου πραγματικού περιστατικού, όπως δέχεται η HGA, αλλά και κατόπιν πιο εμπεριστατωμένης μελέτης των στοιχείων που ήδη είχε στη διάθεσή της η Επιτροπή.

59 Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο παρέσχε εμμέσως πλην σαφώς τη δυνατότητα στις νυν αναιρεσείουσες να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους δεν δέχθηκε τα επιχειρήματά τους και, κατά τον τρόπο αυτόν, παρέσχε συγχρόνως στο Δικαστήριο επαρκή στοιχεία προκειμένου να είναι αυτό σε θέση ασκήσει τον έλεγχό του.

60 Ως εκ τούτου, είναι αβάσιμο το αίτημα των αναιρεσειουσών περί αναιρέσεως της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η οποία είναι, για τους ανωτέρω λόγους, επαρκώς αιτιολογημένη.

61 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο λόγος αναιρέσεως που αφορά την έλλειψη νομιμότητας της αποφάσεως περί διορθώσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά παράβαση του άρθρου 297 ΣΛΕΕ και του άρθρου 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

62 Η Grand Hotel Abi d'Oru υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι η απόφαση περί διορθώσεως έπρεπε να της έχει κοινοποιηθεί, δεδομένου ότι, κατόπιν της προσκλήσεως που περιεχόταν στην απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας, είχε καταθέσει παρατηρήσεις σχετικά με το επίδικο καθεστώς. Επιπλέον, η αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως είναι αντιφατική, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στις σκέψεις 71 και 72 της αποφάσεως αυτής, ότι η απόφαση περί διορθώσεως δικαιολογούνταν από την ανάγκη προστασίας του συμφέροντος των δικαιούχων να υποβάλουν παρατηρήσεις, συνάγοντας συγχρόνως το συμπέρασμα, στις σκέψεις 106 και 107 της ίδιας αυτής αποφάσεως, ότι η Grand Hotel Abi d'Oru δεν έπρεπε να θεωρηθεί ως η αποδέκτρια της αποφάσεως περί διορθώσεως. Κρίνοντας ότι αρκεί η κοινοποίηση της αποφάσεως περί διορθώσεως στα κράτη μέλη μόνον, όπως πρέπει να συμβαίνει με μια απόφαση περί κινήσεως της διαδικασίας, το Γενικό Δικαστήριο παρέβη επίσης το άρθρο 297, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και το άρθρο 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999.

63 Η Επιτροπή εκτιμά ότι δεν υφίσταται καμία αντίφαση ή πλάνη περί το δίκαιο στην αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, διότι οι αποφάσεις της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων έχουν πάντοτε ως μοναδικό αποδέκτη το οικείο κράτος μέλος. Εξάλλου, το άρθρο 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

64 Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, στις σκέψεις 105 έως 107 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, πρώτον, ότι, κατά το άρθρο 254, παράγραφος 3, ΕΚ (νυν άρθρο 297, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ), οι αποφάσεις κοινοποιούνται στους αποδέκτες τους, δεύτερον, ότι οι αποφάσεις της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων έχουν πάντοτε ως αποδέκτες τα οικεία κράτη μέλη και, τρίτον, ότι η απόφαση περί διορθώσεως δεν απευθυνόταν στους υπαχθέντες στο επίδικο καθεστώς ενισχύσεων, αλλά αποκλειστικώς στην Ιταλική Δημοκρατία. Κατά τον τρόπον αυτόν, το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε, χωρίς να υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο, στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 254, παράγραφος 3, ΕΚ δεν υποχρέωνε την Επιτροπή να κοινοποιήσει την απόφαση περί διορθώσεως στην Grand Hotel Abi d'Oru.

65 Εξάλλου, δεν υφίσταται καμία αντίφαση μεταξύ του συμπεράσματος αυτού και του εκτιθεμένου στις σκέψεις 71 και 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά το οποίο η απόφαση περί διορθώσεως παρείχε στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα να αντιδράσουν στις τροποποιήσεις που επήλθαν στην εκ μέρους της Επιτροπής προσωρινή εκτίμηση του επιδίκου καθεστώτος. Συγκεκριμένα, η μη κοινοποίηση της αποφάσεως περί διορθώσεως στους ενδιαφερομένους δεν τους εμπόδισε να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, δεδομένου ότι δεν αμφισβητείται ότι η απόφαση αυτή, συνοδευόμενη από την πρόσκληση προς τους εν λόγω ενδιαφερομένους να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

66 Όσον αφορά το άρθρο 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, αυτό προδήλως δεν έχει εφαρμογή εν προκειμένω, όπως παρατήρησε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 110 και 111 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Πράγματι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, σε κάθε ενδιαφερόμενο μέρος το οποίο έχει υποβάλει παρατηρήσεις, κατόπιν της εκδόσεως αποφάσεως της Επιτροπής περί κινήσεως της επίσημης διαδικασίας έρευνας, αποστέλλεται αντίγραφο της αποφάσεως που έλαβε η Επιτροπή «σύμφωνα με το άρθρο 7» του κανονισμού αυτού. Το εν λόγω άρθρο 7 αφορά αποκλειστικώς και μόνον τις αποφάσεις της Επιτροπής που περατώνουν την επίσημη διαδικασία έρευνας.

67 Συνεπώς, η απόφαση περί διορθώσεως δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «απόφαση που ελήφθη σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού 659/1999».

68 Συνεπώς, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος ο λόγος αναιρέσεως που αφορά παράβαση του άρθρου 297 ΣΛΕΕ και του άρθρου 20, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά τη μη τήρηση των προθεσμιών του κανονισμού 659/1999

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

69 Η HGA υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, πρώτον, κακώς έκρινε, στις σκέψεις 99 έως 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η δίμηνη προθεσμία του άρθρου 4, παράγραφος 5, του κανονισμού 659/1999 έχει εφαρμογή αποκλειστικώς και μόνο στις κοινοποιηθείσες ενισχύσεις. Δεδομένου ότι η ratio legis της διατάξεως αυτής είναι η διασφάλιση του βέβαιου χαρακτήρα του χρονοδιαγράμματος της διαδικασίας, η διάταξη αυτή πρέπει να έχει εφαρμογή και στην περίπτωση που η διαδικασία αυτή κινήθηκε κατόπιν καταγγελίας.

70 Δεύτερον το Γενικό Δικαστήριο παρερμήνευσε το περιεχόμενο του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, κατά το οποίο η Επιτροπή οφείλει να εξετάζει αμελλητί τις πληροφορίες που έχει στη διάθεσή της. Η διάταξη αυτή πρέπει, κατά την HGA, να ερμηνεύεται κατ' αναλογίαν προς τις διατάξεις των άρθρων 263 ΣΛΕΕ και 265 ΣΛΕΕ, υπό την έννοια ότι η Επιτροπή υποχρεούται, σε περίπτωση μη κοινοποιηθείσας ενισχύσεως, να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας εντός δύο

μηνών από της λήψεως των σχετικών πληροφοριών. Εν προκειμένω, η Επιτροπή περίμενε εννέα μήνες, από της παραλαβής της αποφάσεως 33/6, για να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας, κατά παράβαση του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999.

71 Τρίτον, συνέτρεξε επίσης παράβαση του άρθρου 7, παράγραφος 6, του κανονισμού 659/1999, λόγω του ότι η επίσημη διαδικασία εξετάσεως δεν περατώθηκε εντός 18 μηνών, αντιθέτως προς όσα προβλέπει το άρθρο αυτό. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η διαδικασία κινήθηκε αρχικώς λόγω καταχρηστικής εφαρμογής ενισχύσεως, έχει εφαρμογή το άρθρο 16 του κανονισμού αυτού, το οποίο παραπέμπει στο εν λόγω άρθρο 7. Εν πάση περιπτώσει, δεδομένου ότι η διαδικασία διήρκεσε τεσσεράμισι έτη, παρήλθε κάθε εύλογη προθεσμία.

72 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η αιτίαση περί παραβάσεως του άρθρου 7, παράγραφος 6, του κανονισμού 659/1999 είναι απαράδεκτη διότι η HGA δεν διευκρίνισε κατά ποιων σκέψεων της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως βάλλει. Εν πάση περιπτώσει, ούτε η διάταξη αυτή του κανονισμού 659/1999 ούτε το άρθρο 4, παράγραφος 5, του κανονισμού αυτού έχουν εφαρμογή σε περίπτωση παράνομης ενισχύσεως. Επιπλέον, η εκ μέρους το Γενικού Δικαστηρίου ερμηνεία του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού ουδόλως βαρύνεται με πλάνη περί το δίκαιο.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

73 Πρέπει να απορριφθεί η ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η Επιτροπή κατά της αιτιάσεως που αφορά την εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου παράβαση του άρθρου 7, παράγραφος 6, του κανονισμού 659/1999. Πράγματι, τα νομικά επιχειρήματα στα οποία στηρίζεται ειδικώς η αιτίαση αυτή καθιστούν δυνατό να επισημανθούν τα στοιχεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως κατά των οποίων βάλλει με την αίτηση αναιρέσεώς της η HGA.

74 Όσον αφορά την ουσία, διαπιστώνεται, πρώτον, ότι προκύπτει σαφώς από το γράμμα των άρθρων 4, παράγραφος 5, και 7, παράγραφος 6, του κανονισμού 659/1999 ότι τα άρθρα αυτά έχουν εφαρμογή μόνον στην περίπτωση κοινοποιηθείσας ενισχύσεως. Εξάλλου, το άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού προβλέπει ρητώς ότι, σε περίπτωση ενδεχομένως παράνομης ενισχύσεως, η Επιτροπή δεν δεσμεύεται από τις προθεσμίες που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 4, παράγραφος 5, και 7, παράγραφος 6, του εν λόγω κανονισμού.

75 Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει επίσης από τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία, σε περίπτωση μη κοινοποιήσεως του επιδίκου καθεστώτος ενισχύσεων, η Επιτροπή δεν υπόκειται στον κανόνα της δίμηνης προθεσμίας εξετάσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 5, του κανονισμού 659/1999 (απόφαση της 28ης Ιουλίου 2011, C-471/09 P έως C-473/09 P, Diputación Foral de Vizcaya κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 129).

76 Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στις σκέψεις 96 έως 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν δεσμευόταν από τις προθεσμίες των άρθρων 4, παράγραφος 5, και 7, παράγραφος 6, του κανονισμού 659/1999, δεδομένου ότι το επίδικο καθεστώς δεν είχε κοινοποιηθεί.

77 Ωσαύτως δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, σε περίπτωση καταχρηστικής εφαρμογής μιας ενισχύσεως, το άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού 659/1999 έχει εφαρμογή, mutatis mutandis, όπως προκύπτει από το άρθρο 16 του κανονισμού αυτού.

78 Όσον αφορά, δεύτερον, την αιτίαση περί παραβάσεως του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη διάταξη αυτή, όταν η Επιτροπή έχει στη διάθεσή της πληροφορίες που αφορούν μια φερόμενη ως παράνομη ενίσχυση, όποια και αν είναι η πηγή της, εξετάζει αμελλητί τις πληροφορίες αυτές.

79 Η επιταγή αυτή δεν είναι δυνατό να ερμηνευθεί, όπως προτείνει η HGA, με βάση μια δήθεν αναλογία προς τις διατάξεις των άρθρων 263 ΣΛΕΕ και 265 ΣΛΕΕ, υπό την έννοια ότι επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να περατώσει την εκ μέρους της εξέταση μιας φερόμενης ως παράνομης ενισχύσεως εντός δίμηνης προθεσμίας. Συναφώς, αρκεί η παραπομπή στις σκέψεις 74 έως 76 της παρούσας αποφάσεως.

80 Όσον αφορά το επιχείρημα κατά το οποίο συνέτρεξε παράβαση του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, λόγω του ότι η Επιτροπή άφησε να παρέλθουν εννέα μήνες μεταξύ της αποστολής εκ μέρους της Regione autonoma della Sardegna της αποφάσεως 33/6 και της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας, ενώ το εν λόγω άρθρο 10, παράγραφος 1, επιβάλλει στην Επιτροπή να εξετάζει αμελλητί τις πληροφορίες που έχει στη διάθεσή της, επισημαίνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 97 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού δεν πρέπει να νοηθεί ως αναφερόμενο στην περάτωση του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας, αλλά μάλλον ως αφορών την έναρξη της προκαταρκτικής έρευνας. Επομένως, η παρέλευση της προθεσμίας αυτής δεν συνεπάγεται, ελλείψει ενδείξεως περί του αντιθέτου, ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωσή της να κινήσει αμελλητί την εξέταση του φακέλου, όπως απαιτεί το άρθρο 10, παράγραφος 1.

81 Επιβάλλεται ωστόσο να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή υποχρεούται να ενεργήσει εντός εύλογης προθεσμίας στο πλαίσιο διαδικασίας εξετάσεως κρατικών ενισχύσεων και ότι δεν μπορεί να παραμένει αδρανής κατά το προκαταρκτικό στάδιο έρευνας (βλ. προμνησθείσα απόφαση της 28ης Ιουλίου 2011, Diputación Foral de Vizcaya κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 129 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

82 Προσθετέον ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας εκτιμάται με γνώμονα τις περιστάσεις που προσιδιάζουν σε κάθε υπόθεση, όπως είναι η περιπλοκότητα της διαφοράς και η συμπεριφορά των διαδίκων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, C-403/04 P και C-405/04 P, Sumitomo Metal Industries και Nippon Steel κατά Επιτροπής, Συλλογή 2007, σ. I-729, σκέψη 116 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

83 Το κατά τι μακρότερο των έντεκα μηνών χρονικό διάστημα το οποίο παρήλθε εν προκειμένω μεταξύ της παραλαβής της καταγγελίας και της εκδόσεως της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υπερβολικό υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υποθέσεως, δεδομένου ότι, επιπλέον, στο διάστημα αυτό περιλαμβάνεται η παρέλευση του χρόνου που χρειαζόταν για την παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών, όπως ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 100 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

84 Όσον αφορά, τρίτον και τέλος, την προβαλλόμενη μη εύλογη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας ως σύνολο, ήτοι τεσσεράμισι έτη από την έκδοση της αποφάσεως περί κινήσεως της διαδικασίας, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε, στη σκέψη 162 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, καίτοι η διάρκεια της επίσημης διαδικασίας έρευνας μπορεί να υπήρξε κάπως μακρά εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν δεσμευόταν από τη δεκαοκτάμηνη προθεσμία του άρθρου 7, παράγραφος 6, του κανονισμού 659/1999.

85 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος ο λόγος αναιρέσεως που αφορά τη μη τήρηση των προθεσμιών του κανονισμού 659/1999.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά τον εσφαλμένο χαρακτηρισμό της ενισχύσεως ως νέας και, συνεπώς, παράνομης

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

86 Η HGA υποστηρίζει ότι κακώς το Γενικό Δικαστήριο χαρακτήρισε, στις σκέψεις 175 έως 180 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το επίδικο καθεστώς ως νέα και παράνομη ενίσχυση, αντί να το χαρακτηρίσει ως υφιστάμενη ενίσχυση. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι ο νόμος 9/1998 δεν απαγόρευε τη χορήγηση ενισχύσεως προς τις επιχειρήσεις που άρχισαν τις εργασίες τους πριν την υποβολή της αιτήσεως ενισχύσεως, η απόφαση αριθ. 33/6 δεν τροποποίησε την ενίσχυση αυτή και, κατά μείζονα λόγο, όχι ουσιωδώς.

87 Κατά την Επιτροπή, ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος, στο μέτρο που η HGA ζητεί από το Δικαστήριο να εκτιμήσει εκ νέου το πραγματικό πλαίσιο, πράγμα το οποίο δεν του επιτρέπεται στην αναιρετική δίκη. Τουλάχιστον, ο ως άνω λόγος είναι αλυσιτελής, στο μέτρο που το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε, στη σκέψη 186 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η διάταξη που καθιστά το επίδικο καθεστώς ενισχύσεων παράνομο και ασύμβατο προς την κοινή αγορά δεν περιλαμβάνεται στον νόμο 9/1998. Εν πάση περιπτώσει, ο λόγος αυτός είναι αβάσιμος, δεδομένου ότι η απόφαση αριθ. 33/6, επέφερε σημαντική τροποποίηση σε υφιστάμενο καθεστώς ενισχύσεων, θεσπίζοντας κατά τον τρόπο αυτόν το νέο παράνομο καθεστώς ενισχύσεων.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

88 Κατά πάγια νομολογία, όταν το Γενικό Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ή εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ασκήσει, δυνάμει του άρθρου 256 ΣΛΕΕ, έλεγχο όσον αφορά τον νομικό χαρακτηρισμό των περιστατικών αυτών και τις έννομες συνέπειες που έχει συναγάγει εντεύθεν το Γενικό Δικαστήριο (βλ. αποφάσεις της 6ης Απριλίου 2006, C-551/03 P, General Motors κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-3173, σκέψη 51, και της 22ας Μαΐου 2008, C-266/06 P, Evonik Degussa κατά Επιτροπής, σκέψη 72).

89 Η HGA επικρίνει, κατ' ουσίαν, τον νομικό χαρακτηρισμό στον οποίο προέβη το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι το επίδικο καθεστώς συνιστά νέα και παράνομη ενίσχυση. Συνεπώς, ο λόγος αυτός είναι παραδεκτός.

90 Κατά το άρθρο 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 659/1999, συνιστά νέα ενίσχυση «κάθε ενίσχυση, δηλαδή τα καθεστώτα ενισχύσεων και οι ατομικές ενισχύσεις, οι οποίες δεν αποτελούν υφιστάμενη ενίσχυση, καθώς και οι μεταβολές υφιστάμενων ενισχύσεων». Συναφώς, το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 794/2004 χαρακτηρίζει ως μεταβολή υφιστάμενης ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 659/1999, κάθε αλλαγή, πλην των τροποποιήσεων καθαρώς τυπικού ή διοικητικού χαρακτήρα που δεν είναι ικανές να επηρεάσουν την εκτίμηση του συμβατού του μέτρου ενισχύσεως προς την κοινή αγορά.

91 Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε, στις σκέψεις 178 και 179 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στο συμπέρασμα ότι η τροποποίηση του καθεστώτος ενισχύσεων με την απόφαση αριθ. 33/6 δεν ήταν δευτερεύουσα ή ασήμαντη και ότι, συνεπώς, το επίδικο καθεστώς έπρεπε να χαρακτηρισθεί ως νέα ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 659/1999, και όχι ως υφιστάμενη ενίσχυση.

92 Το επιχείρημα ότι η απόφαση αριθ. 33/6 δεν τροποποίησε το καθεστώς που θεσπίσθηκε με τον νόμο 9/1998 ή ότι, εν πάση περιπτώσει, η τροποποίηση αυτή δεν ήταν ουσιώδης και, ως εκ τούτου, δεν αρκεί για τον χαρακτηρισμό της επίδικης ενισχύσεως ως νέας ενισχύσεως δεν μπορεί να ευδοκιμήσει.

93 Πράγματι, πρώτον, η HGA δεν μπορεί να υποστηρίζει ότι η έκδοση της αποφάσεως 33/6, η οποία επιτρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένα σχέδια των οποίων η εκτέλεση άρχισε πριν την υποβολή της αιτήσεως, δεν τροποποίησε το καθεστώς που θεσπίσθηκε με τον νόμο 9/1998. Συγκεκριμένα, αφενός, ο νόμος αυτός δεν αναφέρει τίποτε όσον αφορά τη χρονική σχέση μεταξύ της υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως και της ενάρξεως των εργασιών, όπως διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 186 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Αφετέρου, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 5 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οι ιταλικές αρχές ενημέρωσαν την Επιτροπή ότι η χορήγηση των προβλεπομένων στον νόμο αυτόν ενισχύσεων μπορούσε να αφορά μόνο σχέδια τα οποία επρόκειτο να υλοποιηθούν «μεταγενεστέρως» και ότι η προϋπόθεση αυτή θα επιβεβαιωνόταν στις διατάξεις εφαρμογής του εν λόγω νόμου.

94 Δεύτερον, η τροποποίηση αυτή δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως καθαρώς τυπικού ή διοικητικού χαρακτήρα, υπό την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 794/2004, δεδομένου ότι είναι ικανή να επηρεάσει την εκτίμηση του συμβατού του μέτρου ενισχύσεως προς την κοινή αγορά. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε, στη σκέψη 178 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η απόφαση περί εγκρίσεως ανέφερε ρητώς την προϋπόθεση ότι η αίτηση για τη λήψη ενισχύσεως έπρεπε υποχρεωτικώς να προηγείται της ενάρξεως της εκτελέσεως των σχεδίων επενδύσεως, προϋπόθεση από την οποία η Επιτροπή εξαρτά κατά κανόνα την εκ μέρους της έγκριση των καθεστώτων ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα, όπως προκύπτει από το σημείο 4.2 των κατευθυντηρίων γραμμών του 1998.

95 Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο χαρακτηρίζοντας την επίδικη ενίσχυση ως νέα και παράνομη. Κατά συνέπεια, ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως ως προς την ύπαρξη αποτελέσματος συνισταμένου στην παροχή κινήτρου

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

96 Η HGA και η Regione autonoma della Sardegna υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο, πρώτον, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι το κριτήριο περί υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως πριν την έναρξη των εργασιών συνιστούσε αμάχητο τεκμήριο του ότι η ενίσχυση είχε ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου. Το κριτήριο αυτό, το οποίο ευνοεί μια αμιγώς τυπολατρική προσέγγιση, απορρέει από μια πράξη «soft law», στερούμενη δεσμευτικών εννόμων αποτελεσμάτων. Κατά τον τρόπο αυτόν, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 226 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η ενίσχυση δεν είχε ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου, χωρίς να λάβει υπόψη τις λοιπές περιστάσεις της υποθέσεως.

97 Η HGA και η Regione autonoma della Sardegna βάλλουν, δεύτερον, κατά των σκέψεων 232 και 233 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά τις οποίες μόνον ένα καθεστώς ενισχύσεων το οποίο η Επιτροπή έχει κρίνει συμβατό προς την κοινή αγορά μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου. Κατά τις αναιρεσείουσες αυτές, από την απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 2002, T-126/99, Graphischer Maschinenbau κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-2427), προκύπτει ότι και ένα μη κοινοποιηθέν καθεστώς ενισχύσεων μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου.

98 Τρίτον, όλες οι αναιρεσείουσες εκτιμούν ότι κακώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι δεν ασκούν επιρροή ορισμένες περιστάσεις από τις οποίες προκύπτει ότι οι αναιρεσείουσες ενθαρρύνθηκαν να αρχίσουν την εκτέλεση των εν λόγω εργασιών, και συγκεκριμένα:

— η βεβαιότητα ότι θα ελάμβαναν την επίμαχη ενίσχυση, λαμβανομένου υπόψη του ότι πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις του νόμου 9/1998·

— το γεγονός ότι η Regione autonoma della Sardegna περιλαμβάνεται μεταξύ των περιοχών τις οποίες αφορά το άρθρο 107, παράγραφος 3, στοιχείο α′, ΣΛΕΕ·

— το γεγονός ότι είχαν υπαχθεί σε ένα προγενέστερο καθεστώς ενισχύσεων, παρεμφερές προς το επίδικο, και

— το γεγονός ότι παραιτήθηκαν των αξιώσεών τους να λάβουν διάφορες ενισχύσεις, προκειμένου να τύχουν της εν λόγω ενισχύσεως.

99 Τέταρτον, η Regione autonoma della Sardegna υποστηρίζει ότι κακώς το Γενικό Δικαστήριο παρέλειψε να αποφανθεί επί του επιχειρήματος ότι ήταν αδύνατο, χρονολογικώς, να ληφθεί υπόψη η επιταγή περί ενάρξεως των εργασιών μετά την υποβολή της αιτήσεως, δεδομένου ότι η επιταγή αυτή προβλέφθηκε για πρώτη φορά στις κατευθυντήριες γραμμές του 1998.

100 Πέμπτον, η Grand Hotel Abi d'Oru και η Timsas βάλλουν κατά των σκέψεων 226 έως 228 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οι οποίες είναι αναιτιολόγητες ή, τουλάχιστον, έχουν ανεπαρκή και μάλιστα αντιφατική αιτιολογία. Συγκεκριμένα, οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως και ιδίως το γεγονός ότι οι αναιρεσείουσες αυτές είχαν υπαχθεί σε ένα προγενέστερο καθεστώς ενισχύσεων, παρεμφερές προς το επίδικο, δεν αποδεικνύουν ότι η ενίσχυση είχε ως αποτέλεσμα την παροχή κινήτρου στις αναιρεσείουσες αυτές, αλλά ότι το καθεστώς ενισχύσεων στο σύνολό του είχε τέτοιου είδους αποτέλεσμα.

101 Η Επιτροπή αντιτείνει ότι το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι οι κατευθυντήριες γραμμές του 1998 έχουν εφαρμογή στα μη κοινοποιηθέντα καθεστώτα ενισχύσεων, ακόμη και όταν τα καθεστώτα αυτά έχουν τεθεί σε εφαρμογή πριν την έκδοση των εν λόγω κατευθυντηρίων γραμμών. Εξάλλου, το εν λόγω θεσμικό όργανο υποστηρίζει ότι οι κατευθυντήριες γραμμές του 1998 δημοσιεύθηκαν στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* στις 10 Μαρτίου 1998, ήτοι μία ημέρα πριν από τη θέσπιση του νόμου 9/98 και σχεδόν ένα μήνα πριν από την έναρξη ισχύος του. Συνεπώς, οι υπαχθέντες στο επίδικο καθεστώς μπορούσαν κάλλιστα να πληροφορηθούν τις κατευθυντήριες γραμμές.

102 Επιπλέον, το γεγονός ότι πληρούνται οι προβλεπόμενες στον νόμο 9/1998 προϋποθέσεις χορηγήσεως της ενισχύσεως δεν παρέχει καμία βεβαιότητα ως προς τη χορήγηση της ενισχύσεως αυτής, όσο δεν την έχει εγκρίνει η Επιτροπή. Ως εκ τούτου, μολονότι η Regione autonoma della Sardegna συνιστά οντότητα η οποία μπορεί, κατά γενικό κανόνα, να τυγχάνει ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα, γεγονός παραμένει ότι κάθε ενίσχυση που χορηγείται υπέρ της περιφέρειας αυτής δεν μπορεί να χαρακτηρίζεται αυτεπαγγέλτως ως συμβατή προς την εσωτερική αγορά. Εν πάση περιπτώσει, στις σκέψεις 232 και 233 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο απλώς απάντησε σε ένα επιχείρημα των αναιρεσειουσών, κατά το οποίο απλώς και μόνον η έναρξη ισχύος του νόμου 9/1998 παρέσχε στις επιχειρήσεις τη βεβαιότητα ότι θα ετύγχαναν της επίδικης ενισχύσεως.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

103 Το άρθρο 107, παράγραφος 3, στοιχείο α′, ΣΛΕΕ ορίζει ότι οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως περιοχών στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση είναι δυνατό να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά.

104 Συνεπώς, η Επιτροπή δικαιούται να αρνηθεί τη χορήγηση ενισχύσεως, εφόσον η ενίσχυση αυτή δεν αποτελεί κίνητρο προκειμένου οι δικαιούχοι επιχειρήσεις να υιοθετήσουν συμπεριφορά ικανή να συμβάλει στην υλοποίηση ενός από τους σκοπούς του άρθρου 107, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ. Μια τέτοια ενίσχυση πρέπει ως εκ τούτου να είναι αναγκαία για την επίτευξη των προβλεπομένων από τη διάταξη αυτή σκοπών, ώστε, χωρίς αυτήν, οι νόμοι της αγοράς δεν θα αρκούσαν αφ' εαυτών για να επιτευχθεί η εκ μέρους των δικαιούχων επιχειρήσεων υιοθέτηση συμπεριφοράς ικανής να συμβάλει στην

υλοποίηση των σκοπών αυτών (απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1980, 730/79, Philip Morris Holland κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 13, σκέψεις 16 και 17). Πράγματι, μια ενίσχυση η οποία συνεπάγεται βελτίωση της οικονομικής καταστάσεως της δικαιούχου επιχειρήσεως, χωρίς να είναι αναγκαία για την υλοποίηση των σκοπών του άρθρου 107, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμβατή προς την εσωτερική αγορά (βλ. απόφαση της 15ης Απριλίου 2008, C-390/06, Nuova Agricast, Συλλογή 2008. σ. I-2577, σκέψη 68).

105 Από τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο α′, ΣΛΕΕ, προκειμένου η σχεδιαζόμενη ενίσχυση να είναι σύμφωνη προς την εσωτερική αγορά, πρέπει να είναι αναγκαία για την ανάπτυξη των περιοχών που μειονεκτούν. Προς τούτο, πρέπει να αποδειχθεί ότι, χωρίς τη σχεδιαζόμενη ενίσχυση, η επένδυση που έχει ως προορισμό να υποστηρίξει την ανάπτυξη της οικείας περιοχής δεν θα πραγματοποιούνταν. Αντιθέτως, αν προκύψει ότι η επένδυση αυτή θα πραγματοποιούνταν ακόμη και χωρίς την σχεδιαζόμενη ενίσχυση, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η ενίσχυση αυτή θα είχε ως μοναδικό αποτέλεσμα τη βελτίωση της οικονομικής καταστάσεως των ληπτριών επιχειρήσεων, χωρίς ωστόσο να ανταποκρίνεται στην προϋπόθεση του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο α′, ΣΛΕΕ, δηλαδή να είναι αναγκαία για την ανάπτυξη των μειονεκτουσών περιοχών.

106 Όσον αφορά τα κριτήρια υπό το πρίσμα των οποίων πρέπει να εκτιμάται η αναγκαιότητα μιας ενισχύσεως περιφερειακού χαρακτήρα, το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε, στη σκέψη 215 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η χρονική προτεραιότητα της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως σε σχέση με την έναρξη εκτελέσεως του επενδυτικού σχεδίου συνιστά ένα απλό, λυσιτελές και κατάλληλο κριτήριο, που παρέχει τη δυνατότητα στην Επιτροπή να κρίνει ότι τεκμαίρεται η αναγκαιότητα της σχεδιαζόμενης ενισχύσεως.

107 Το συμπέρασμα αυτό δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση στην παρούσα αναιρετική δίκη.

108 Εξάλλου, στη σκέψη 226 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι έπρεπε να εξετασθεί αν οι νυν αναιρεσείουσες απέδειξαν την ύπαρξη περιστάσεων οι οποίες αποδεικνύουν ότι το επίδικο καθεστώς είχε αναγκαίο χαρακτήρα, έστω και αν δεν είχε υποβληθεί αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως πριν από την έναρξη της εκτελέσεως των επιμάχων σχεδίων.

109 Συνεπώς, πρώτον, η αιτίαση ότι το Γενικό Δικαστήριο ανήγαγε το κριτήριο της χρονικής προτεραιότητας της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως σε αμάχητο τεκμήριο για την εκτίμηση της αναγκαιότητας της ενισχύσεως στηρίζεται σε προδήλως εσφαλμένη ερμηνεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Πράγματι, το Γενικό Δικαστήριο δέχθηκε ρητώς ότι η εν λόγω αναγκαιότητα μπορούσε να αποδειχθεί με βάση και άλλα κριτήρια πλην του προαναφερθέντος.

110 Για τον ίδιο αυτό λόγο, οι επικρίσεις που αφορούν τον τυπολατρικό χαρακτήρα του κριτηρίου και την έλλειψη δεσμευτικών αποτελεσμάτων μιας πράξεως «soft law», όπως οι κατευθυντήριες γραμμές, είναι αλυσιτελείς.

111 Όσον αφορά, δεύτερον, τις περιστάσεις των οποίων γίνεται μνεία στη σκέψη 98 της παρούσας αποφάσεως, οι οποίες, κατά τις αναιρεσείουσες, είναι δυνατό να αποδείξουν ότι το επίδικο καθεστώς τους παρέσχε κίνητρο για τα σχέδια που εκτέλεσαν, πρέπει να εξετασθεί, πρώτον, το επιχείρημα ότι η Regione autonoma della Sardegna εμπίπτει στις περιοχές τις οποίες αφορά το άρθρο 107, παράγραφος 3, στοιχείο α′, ΣΛΕΕ.

112 Μολονότι αληθεύει ότι η περίσταση αυτή αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση προκειμένου να έχει εφαρμογή η εισάγουσα παρέκκλιση διάταξη του άρθρου 107, παράγραφος 3, στοιχείο α′, ΣΛΕΕ, γεγονός παραμένει ότι τούτο δεν συνεπάγεται, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, ότι κάθε σχέδιο ενισχύσεως το οποίο ενδέχεται να εκτελεσθεί στην εν λόγω περιφέρεια θεωρείται αυτεπαγγέλτως ως αναγκαίο για την ανάπτυξή της. Συνεπώς, η περίσταση αυτή δεν είναι δυνατόν, αυτή και μόνη, να χαρακτηρίσει το επίδικο καθεστώς ως αναγκαίο για την ανάπτυξη της περιφέρειας αυτής.

113 Δεύτερον, όσον αφορά τις προβαλλόμενες από όλες τις αναιρεσείουσες περιστάσεις που αφορούν την υπαγωγή τους σε προγενέστερο καθεστώς ενισχύσεων, παρεμφερές προς το επίδικο, καθώς και την παραίτησή τους από διάφορες ενισχύσεις προκειμένου να είναι σε θέση να τύχουν της εν λόγω ενισχύσεως, υπενθυμίζεται, όπως υπενθύμισε και το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 227 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η αναιρεσιβαλλομένη απόφαση δεν είχε ως αντικείμενο ατομικές ενισχύσεις, αλλά καθεστώς ενισχύσεων. Το Γενικό Δικαστήριο συνήγαγε εντεύθεν ότι, επομένως, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να προβεί σε εκτίμηση των ιδιαίτερων περιστάσεων που προσιδιάζουν στα επιμέρους πρόσωπα που υπήχθησαν στο επίδικο καθεστώς. Ως εκ τούτου, απέρριψε ως αλυσιτελή τα επιχειρήματα που σχετίζονταν με την ιδιαίτερη κατάσταση ή με τη συμπεριφορά των δικαιούχων της ενισχύσεως.

114 Ενεργώντας κατά τον τρόπο αυτόν, το Γενικό Δικαστήριο ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο. Συγκεκριμένα, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, στην περίπτωση καθεστώτος ενισχύσεων, η Επιτροπή μπορεί να περιοριστεί στη μελέτη των χαρακτηριστικών του επιμάχου καθεστώτος, προκειμένου να εκτιμήσει, στο σκεπτικό της αποφάσεως, αν το καθεστώς αυτό είναι αναγκαίο για την υλοποίηση ενός από τους σκοπούς του άρθρου 107, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ. Επομένως, η Επιτροπή, σε μια απόφαση που αφορά τέτοιο καθεστώς, δεν υποχρεούται να προβεί σε ανάλυση της ενισχύσεως που χορηγήθηκε σε κάθε κατ' ιδίαν περίπτωση βάσει του καθεστώτος αυτού. Μόνο στο στάδιο της αναζητήσεως των ενισχύσεων είναι αναγκαίο να ελέγχεται η κατ' ιδίαν κατάσταση κάθε ενδιαφερομένης επιχειρήσεως (βλ. απόφαση της 9ης Ιουνίου 2011, C-71/09 P, C-73/09 P και C-76/09 P, Comitato «Venezia vuole vivere» κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-4727, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

115 Οι περιστάσεις κατά τις οποίες ορισμένοι δικαιούχοι ενισχύσεων, αφενός, είχαν υπαχθεί σε προγενέστερο καθεστώς ενισχύσεων, παρεμφερές προς το επίδικο, και, αφετέρου, είχαν παραιτηθεί των αξιώσεών τους να λάβουν διάφορες ενισχύσεις, προκειμένου να τύχουν της εν λόγω ενισχύσεως, αφορούν την κατ' ιδίαν κατάσταση ορισμένων δικαιούχων και όχι τα γενικά χαρακτηριστικά του επιδίκου καθεστώτος. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, κρίνοντας ότι οι περιστάσεις δεν επηρεάζουν την εκτίμηση του αναγκαίου χαρακτήρα ενός καθεστώτος ενισχύσεων.

116 Όσον αφορά, τρίτον, το επιχείρημα ότι η έναρξη ισχύος του νόμου 9/1998 παρότρυνε, αφ' εαυτής, τις αναιρεσείουσες να προβούν στις επίμαχες επενδύσεις, δεδομένου ότι πληρούσαν όλες τις προβλεπόμενες από τον νόμο αυτό βασικές προϋποθέσεις για τη λήψη της ενισχύσεως, αρκεί η επισήμανση ότι το νομικό πλαίσιο με το οποίο θεσπίζεται το επίμαχο καθεστώς δεν συνοψίζεται στον νόμο 9/1998, αλλά, συμπληρώθηκε, κατ' αρχάς, με την κανονιστική απόφαση 285/1999 και, στη συνέχεια, με τις αποφάσεις αριθ. 33/3, 33/4 και 33/6, όπως προκύπτει από τις διαπιστώσεις του Γενικού Δικαστηρίου στην αναιρεσιβαλλομένη απόφαση.

117 Αυτές οι προσθήκες στο σχετικό με το επίδικο καθεστώς νομικό πλαίσιο έχουν όλως ιδιαίτερη σπουδαιότητα εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, αφενός, από τη σκέψη 169 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Regione autonoma della Sardegna ουδέποτε αρνήθηκε, ούτε στην αλληλογραφία της με την Επιτροπή ούτε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ότι ανέλαβε τη δέσμευση να χορηγήσει την ενίσχυση αποκλειστικώς και μόνο για σχέδια των οποίων η εκτέλεση άρχισε μετά την υποβολή της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως. Εξάλλου, οι ιταλικές αρχές διαβεβαίωσαν την Επιτροπή, όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 5 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το επίδικο καθεστώς αφορούσε μόνο σχέδια τα οποία επρόκειτο να υλοποιηθούν «μεταγενεστέρως» και ότι η προϋπόθεση αυτή θα επιβεβαιωνόταν με τις διατάξεις εφαρμογής του νόμου 9/1998.

118 Αφετέρου, όπως διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 235 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το επιτρεπτό των επιμάχων επενδυτικών σχεδίων ουδόλως προέκυπτε από το προβλεπόμενο στον νόμο αυτόν καθεστώς.

119 Ως εκ τούτου, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε, στη σκέψη 236 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το επιχείρημα που αφορά την έναρξη ισχύος του νόμου 9/1998.

120 Όσον αφορά, τέταρτον, το επιχείρημα ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν εξέτασε την προβαλλόμενη αδυναμία των ιταλικών αρχών και των δικαιούχων της ενισχύσεως να λάβουν υπόψη τις κατευθυντήριες αρχές του 1998, αρκεί η παραπομπή στη σκέψη 186 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στην οποία το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η διάταξη που καθιστά το επίδικο καθεστώς παράνομο και ασύμβατο προς την εσωτερική αγορά δεν περιεχόταν στον νόμο 9/1998, αλλά στην απόφαση αριθ. 33/6, δεδομένου ότι η έκδοση της αποφάσεως αυτής είναι σαφώς μεταγενέστερη της ημερομηνίας πλήρους εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών του 1998.

121 Όσον αφορά, πέμπτον, τις αιτιάσεις τις οποίες προέβαλε η Grand Hotel Abi d'Oru καθώς και η Timsas και οι οποίες παρατίθενται στη σκέψη 100 της παρούσας αποφάσεως, επισημαίνεται ότι η απάντηση του Γενικού Δικαστηρίου, η οποία παρατίθεται στις σκέψεις 226 έως 228 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, όπως απορρέει από τις εκτιμήσεις που περιέχονται στις σκέψεις 113 έως 115 της παρούσας αποφάσεως, ουδόλως βαρύνεται με έλλειψη αιτιολογίας ούτε με ελλιπή ή αντιφατική αιτιολογία.

122 Όσον αφορά, τέλος, τις επικρίσεις που διατυπώνουν η HGA και η Regione autonoma della Sardegna, κατά τις οποίες οι σκέψεις 232 και 233 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως βαρύνονται με πλάνη περί το δίκαιο, διαπιστώνεται ότι οι επικρίσεις αυτές είναι αλυσιτελείς, διότι δεν είναι δυνατό να συνεπάγονται την αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεδομένου ότι η τελευταία θεμελιώνεται επαρκώς στους λόγους που παρατίθενται στις σκέψεις 111 έως 121 της παρούσας αποφάσεως.

123 Κατά συνέπεια, ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως εν μέρει αβάσιμος και εν μέρει αλυσιτελής, δεδομένου ότι, εν πάση περιπτώσει, η απόφαση περί εγκρίσεως δεν επέτρεπε τη χορήγηση ενισχύσεως όταν η αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως ήταν μεταγενέστερη της ενάρξεως των εργασιών.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά παραβίαση των αρχών της αμεροληψίας και της προστασίας του ανταγωνισμού

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

124 Η HGA προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι παραβίασε τις αρχές της αμεροληψίας και της προστασίας του ανταγωνισμού, μη κρίνοντας ότι οι προσφεύγουσες έπρεπε να τύχουν της ίδιας μεταχειρίσεως με τις δέκα επιχειρήσεις που υπέβαλαν τις αιτήσεις τους πριν την έναρξη των εργασιών, αλλά και πριν από την έκδοση των αποφάσεων αριθ. 33/4 και 33/6.

125 Η Επιτροπή προβάλλει ένσταση απαραδέκτου κατά του λόγου αυτού.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

126 Από το άρθρο 256 ΣΛΕΕ, από το άρθρο 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου και από το άρθρο 168, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου αυτού προκύπτει ότι η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να παραθέτει επακριβώς τα επικρινόμενα σημεία της αποφάσεως της οποίας ζητείται η αναίρεση και τα νομικά επιχειρήματα που στηρίζουν κατά τρόπο συγκεκριμένο το αίτημα αυτό (προμνησθείσα απόφαση της 9ης Ιουνίου 2011, Diputación Foral de Vizcaya κατά Επιτροπής κ.λπ., σκέψη 78).

127 Εν προκειμένω, η HGA επαναλαμβάνει απλώς τα επιχειρήματα που προέβαλε πρωτοδίκως, χωρίς να παραθέτει επακριβώς τα επικρινόμενα σημεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και τους λόγους για τους οποίους το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας τα εν λόγω επιχειρήματα.

128 Ως εκ τούτου, ο λόγος αυτός αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

– Επιχειρηματολογία των διαδίκων

129 Η HGA υποστηρίζει ότι κακώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στις σκέψεις 274, 275 και 281 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι δεν ετίθετο θέμα δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των δικαιούχων της ενισχύσεως, λόγω του ότι η απόφαση περί εγκρίσεως απαιτούσε ρητώς την υποβολή της αιτήσεως πριν την έναρξη των εργασιών. Οι προσφεύγουσες στην πλειονότητά τους, όμως, είχαν λάβει γνώση αποκλειστικώς και μόνον του ότι ο νόμος 9/1998 είχε κοινοποιηθεί στην Επιτροπή και ότι η τελευταία τον είχε εγκρίνει. Συγκεκριμένα, η Regione autonoma della Sardegna δεν τις είχε ενημερώσει για την προϋπόθεση της προηγούμενης υποβολής της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως και τους είχε παράσχει αντίγραφο της αποφάσεως περί εγκρίσεως στο οποίο δεν αναγραφόταν η προϋπόθεση αυτή. Επιπλέον, στη δημοσίευση της αποφάσεως αυτής στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* δεν γινόταν μνεία της εν λόγω προϋποθέσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι διαβεβαιώσεις τις οποίες έλαβαν οι αναιρεσείουσες από τις εθνικές αρχές ήταν ικανές να τους δημιουργήσουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη.

130 Η Regione autonoma della Sardegna προσθέτει ότι οι δικαιούχοι μπορούσαν να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς το συμβατό του μέτρου προς την κοινή αγορά, δεδομένου ότι άρχισαν τις εργασίες μόνο μετά την κοινοποίηση της επίμαχης ενισχύσεως στην Επιτροπή. Δεν θα ήταν δυνατό να έχουν δικαιολογημένη εμπιστοσύνη αποκλειστικώς και μόνο σε περίπτωση που η ενίσχυση δεν είχε κοινοποιηθεί, πράγμα το οποίο δεν συνέβη εν προκειμένω.

131 Η Επιτροπή εκτιμά ότι ο λόγος αυτός στηρίζεται σε μερική και εσφαλμένη κατανόηση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεδομένου ότι το καθεστώς που απορρέει από τον νόμο 9/1998, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση αριθ. 33/6, ουδέποτε κοινοποιήθηκε. Επιπλέον, το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν παρέσχε την παραμικρή διαβεβαίωση όσον αφορά το συμβατό του εν λόγω καθεστώτος προς την εσωτερική αγορά.

– Εκτίμηση του Δικαστηρίου

132 Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ορθώς, στη σκέψη 273 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το δικαίωμα επικλήσεως της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προϋποθέτει ότι έχουν δοθεί από τις αρμόδιες αρχές της Ένωσης στον ενδιαφερόμενο συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες διαβεβαιώσεις, προερχόμενες από αρμόδιες και αξιόπιστες πηγές. Πράγματι, από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το δικαίωμα αυτό έχει κάθε ιδιώτης στον οποίο κάποιο θεσμικό όργανο, φορέας ή οργανισμός της Ένωσης δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες, παρέχοντάς του συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις. Τέτοιου είδους διαβεβαιώσεις, ανεξαρτήτως της μορφής υπό την οποία παρέχονται, συνιστούν οι πληροφορίες που είναι συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, C-537/08 P, Kahla Thüringen Porzellan κατά Επιτροπής, σ. I-12917, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

133 Εν προκειμένω, από τα έγγραφα που κατατέθηκαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκύπτει ότι ουδόλως αποδείχθηκε ότι δόθηκαν συγκεκριμένες, ανεπιφύλακτες και συγκλίνουσες διαβεβαιώσεως από θεσμικό όργανο, φορέα ή οργανισμό της Ένωσης όσον αφορά το συμβατό του επίδικου καθεστώτος προς την εσωτερική αγορά.

134 Επισημαίνεται επίσης ότι, όπως ορθώς υπογράμμισε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 274 και 275 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεν μπορεί κατ' αρχήν, εκτός αν συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις, να γίνει επίκληση δικαιολογημένης εμπιστοσύνης στη νομιμότητα μιας κρατικής ενισχύσεως παρά μόνον αν η ενίσχυση αυτή χορηγήθηκε τηρηθείσας της διαδικασίας του άρθρου 108 ΣΛΕΕ. Εν προκειμένω, η απόφαση περί εγκρίσεως επισήμαινε ρητώς ότι η έγκριση της Επιτροπής αφορούσε μόνον τις ενισχύσεις για τα σχέδια των οποίων η εκτέλεση άρχισε μετά την υποβολή της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως και οι επίμαχες ενισχύσεις, οι οποίες δεν πληρούσαν την προϋπόθεση αυτή, δεν χορηγήθηκαν, ως εκ τούτου, τηρηθείσας της διαδικασίας του άρθρου 108 ΣΛΕΕ. Συνεπώς, οι δικαιούχοι των επίδικων ενισχύσεων δεν μπορούσαν να επικαλεσθούν παραδεκτώς τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη τους στη νομιμότητα των εν λόγω ενισχύσεων.

135 Επιπλέον, η προβαλλόμενη περίσταση ότι, αφενός, οι εθνικές αρχές δεν κοινοποίησαν στους δικαιούχους τις επίδικης ενισχύσεως πλήρες αντίγραφο της αποφάσεως περί εγκρίσεως και, αφετέρου, στη δημοσίευση της αποφάσεως αυτής στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* δεν γινόταν μνεία της προϋποθέσεως περί της χρονικής προτεραιότητας της αιτήσεως για τη χορήγηση ενισχύσεως δεν επηρεάζει την εκτίμηση του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως. Πράγματι, κατά το άρθρο 20, παράγραφος 3, του κανονισμού 659/1999, κάθε ενδιαφερόμενος λαμβάνει, κατόπιν αιτήσεώς του, αντίγραφο κάθε αποφάσεως που λαμβάνει η Επιτροπή δυνάμει των άρθρων 4, 7, 10, παράγραφος 3, και 11 του κανονισμού αυτού.

136 Τέλος, το επιχείρημα που προβάλλει η Regione autonoma della Sardegna, κατά το οποίο η έναρξη των εργασιών μετά την κοινοποίηση της ενισχύσεως αρκούσε για να θεμελιώσει τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των δικαιούχων ως προς το συμβατό του μέτρου είναι, εν πάση περιπτώσει, αλυσιτελές, δεδομένου ότι, εν προκειμένω, το επίδικο καθεστώς δεν κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή, όπως επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 188 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

137 Συνεπώς, ο λόγος αναιρέσεως ο οποίος αφορά παραβίαση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

138 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

139 Κατά το άρθρο 184, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως είναι αβάσιμη, το Δικαστήριο αποφαίνεται επί των εξόδων. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, που εφαρμόζεται στην κατ' αναίρεση διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του ιδίου κανονισμού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Επειδή η Επιτροπή ζήτησε να καταδικασθούν οι αναιρεσείουσες στα έξοδα και οι τελευταίες ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικασθούν εις ολόκληρον στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφασίζει:

1) Απορρίπτει τις αιτήσεις αναιρέσεως.

2) Καταδικάζει τις αναιρεσείουσες εις ολόκληρον στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)